

mišljenja i komentari

Cenzura

N. Raos

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb

Nekoj se mladoj kolegici dogodilo ovo: nesmotreno je javno izjavila da se voli baviti popularizacijom znanosti, jer je taj posao opušta od svakodnevne rutine, od dosadnih i monotonih radnih zadataka. A šefica je uzela na zub: "Kako ste mogli tako što napisati! Pa zar vi ne volite svoj posao, zar vam je na poslu dosadno?"

Ta me zgoda podsjetila na moju mladost, na vojsku. Dakle, bijahu to teška, štono se kaže olovna vremena. Prije nekoliko godina ugušeno je hrvatsko proljeće, a meni je u vojničkoj karakteristici pisalo – poslije sam saznao – da sam sudjelovao u tom pokretu. Sve se htjelo politizirati, na sve staviti biljeg komunističke partije, svakog čovjeka učiniti gladnim i žednim samoupravnog socijalizma. U vojsku je ušao novi trend da na maršu ne treba šutjeti nego pjevati, partizanske pjesme u slavu druga Tita, naravno ("Druže Tito, bela lica, kad ćeš doći do Užica" i sl.). Gledanje televizijskog dnevnika (obilno začinjenog komunističkom propagandom) bilo je obavezno, pa i onda kada smo morali spavati stisnuti poput sardina, ležeći usred zime na betonskom podu s malo prostrte slame. Stražar je probdio čitavu noć stojeći s puškom na ramenu, ali ga ni to nije moglo osloboditi obaveze jutarnjeg slušanja osnova marksizma-lenjinizma. Jednom riječju, mnogo se pazilo na "idejno-moralno vaspitanje jedinica". I na to da služenje vojnog roka ne bude samo dužnost nego i čast, da vojnici osjećaju ponos što mogu služiti valjda u najboljoj vojsci na svijetu.

I tako, dogodi mi se jednom da rekoh, i to u stroju, pred čitavim vodom, kako meni vojska slična zatvor. I što mi se potom dogodilo? Baš ništa. Niti sam otišao u zatvor, ni u pritvor, nisam čak otišao ni na raport... Sve što mi se dogodilo bilo je da mi je desetar uzvratilo: "A meni vojska slična izlet."

I gle sad: izgleda da je u najgorem i najcrnjem komunizmu u vojsci bilo mnogo više građanskih sloboda nego što si ih mi, znanstvenici sami dopuštamo. Neobičan zaključak, pa ipak... Istina, u vojsci postoji i mora postojati vojnička stega, hijerarhija, koordinacija i subordinacija. Vojnik mora bez prigovora i pogovora izvršavati postavljena mu naređenja. Vojnik mora pretpostavljenog propisno pozdravljati i oslovljavati. Mora mu se obraćati s "vi", dok se on

njemu obraća s "ti". Svega toga među nama znanstvenicima nema. Svi smo slobodni da radimo (istražujemo, pišemo) što hoćemo. Svi smo mi i na "vi" i na "ti", nitko nikog ne mora pozdravljati, svatko se na svakog može duriti. Atmosfera je opuštena, ležerna, kolegijalna... Pa ipak. Pa ipak, navedeni nam primjer priča posve drugu priču.

Bilo bi lijepo da se samo znanstveni novak boji svoga voditelja, da mladi znanstvenik zazire od starijega. Ali što reći na čovjeka, redovnog sveučilišnog profesora pred mirovinom, koji se ne usuđuje objaviti u novinama svoje mišljenje (bez ikakve izravne veze sa svojim poslom) dok se ne raspita kakvu će reakciju izazvati među njegovim kolegama? Ili što reći na ravnatelja jedne naše znanstvene ustanove koji nema petlje reći svome uglednom suradniku da mu ne može isplatiti novac koji ovaj traži, nego potpisuje sve mu dostavljene račune dok poduzeće ne dovede do stečaja? "Vi biste se trebali postaviti malo oštrije", reče mi kolegica, ali odmah zatim dometne: "Nemojte reći da sam Vam ja to rekla!"

Odakle taj strah, odakle taj bijedni i odvratni kukavičluk u našoj znanstvenoj sredini? Zašto nitko nema petlje ništa jasno, javno i otvoreno reći? Koga se vraga boji?

Rekao bih da se boji samoga sebe. Svoje gluposti i nesposobnosti. Savjest mu nije mirna. Autor je mnogih i mnogih znanstvenih radova, ali zna da je autorstvo zaslužio ne svojom sposobnošću i marljivošću, nego time što je držao jezik za zubima i nikom se nije zamjerao, ponajmanje onima koji su ga pripisivali i dopisivali na svoje članke. Svjestan je da je bez svojih kolega i suradnika nitko i ništa, da nije sposoban ništa sam napisati, ništa sam istraživati. Nije, na kraju svih krajeva, sposoban ni izreći svoje mišljenje. Najdalje što može ići je da se kolektivno potpiše na nekakav dopis – a poslije će (kad stvari krenu po zlu) govoriti kako nije ni pročitao ono što je potpisao. Ili da je bio zaveden (kao da je djeвица ili malo dijete).

Gospodo moja i kolege, budite hrabri: znajte da su oni kojih se bojite još veće kukavice od vas!